

บทที่ 3

การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะคำภาษาบาลีและสันสกฤต ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ กล่าวไว้ว่า “การที่ภาษาหนึ่งภาษาใดรับคำภาษาต่างประเทศไปใช้ย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปคำและความหมายต่างไปจากภาษาเดิม ยิ่งภาษาที่ยืมมีลักษณะแตกต่างกับภาษาของผู้ยืมมากเท่าไรการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้มากเท่านั้น¹”

เสียงของภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์และเสียงของภาษาบาลีและสันสกฤต มีบางเสียงที่มีลักษณะทางสัทศาสตร์เหมือนกัน และบางเสียงมีลักษณะทางสัทศาสตร์ต่างกัน ดังที่ได้เปรียบเทียบไว้ในบทที่ 2 คำซึ่งมีเสียงซึ่งมีลักษณะทางสัทศาสตร์เหมือนกัน เมื่อรับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์จะเปลี่ยนเสียงเขมรถิ่นสุรินทร์แทนได้โดยตรง เช่น /k > k, kh > kh, ŋ > ŋ, c > c/ เป็นต้น เสียงเหล่านี้จะไม่นำมาพิจารณาเพราะถือว่า คำที่ยืมมานั้นต้องใช้เสียงภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์แทนโดยอัตโนมัติอยู่แล้ว

ในบทนี้จึงจะศึกษาเฉพาะเสียงพยัญชนะจากคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตที่มีการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะ คือ การที่เสียงพยัญชนะในคำภาษาบาลีและสันสกฤตเปลี่ยนแปลงไปเมื่อรับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ โดยพิจารณาจากตำแหน่งเมื่อเป็นพยัญชนะต้นเดี่ยว พยัญชนะต้นควบ และพยัญชนะท้าย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 พยัญชนะต้นเดี่ยว

การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยวปรากฏเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะเสียงเดี่ยวเป็นเสียงเดี่ยว
2. การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะเสียงเดี่ยวเป็นสองเสียง
3. การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะเสียงเดี่ยวเป็นสามเสียง

1. การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะเสียงเดี่ยวเป็นเสียงเดี่ยว

คำภาษาบาลีและสันสกฤตที่รับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ หากมีเสียงพยัญชนะตรงกับเสียงพยัญชนะในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ก็ไม่มีเปลี่ยนแปลงเสียง หากเป็นพยัญชนะที่มีคุณสมบัติของเสียงต่างกัน พยัญชนะที่เกิดต่างฐานหรือลักษณะการออกเสียงต่างกัณก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงดังนี้

1.1 เปลี่ยนแปลงคุณสมบัติของเสียงก้อง/ไม่ก้อง เช่น

¹สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ บาลี-สันสกฤตที่สัมพันธ์กับภาษาไทย (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2526). หน้า 193.

1.1.1 เสียงพยัญชนะกัก ก้อง มีกลุ่มลม เกิดที่เพดานแข็ง /jh/ กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง มีกลุ่มลม เกิดที่เดียวกัน /ch/ จากตัวอย่างต่อไปนี้จะเห็นว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงเสียงโดยธรรมชาติ เพราะในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ไม่มีเสียงพยัญชนะกัก ก้อง มีกลุ่มลม /jh/ เสียงดังกล่าวในคำภาษาบาลีและสันสกฤตจึงเปลี่ยนเป็นเสียงที่มีลักษณะใกล้เคียงกันที่มีอยู่ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ คือ เสียงกัก ไม่ก้อง มีกลุ่มลม /ch/

/jh-/ > /ch-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
vajjhaghaataka upajjhaaya jhaana		phet-cha-khaat ʔup-pchaa chian

1.1.2 เสียงพยัญชนะกัก ก้อง มีกลุ่มลม เกิดที่ฟัน /dh/ กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่เดียวกัน /t/ เสียงกัก ก้อง มีกลุ่มลม /dh/ ในภาษาบาลีและสันสกฤต ตามหลักอักษรวิธีภาษาเขมรมาตรฐานน่าจะต้องกลายมาเป็นเสียง /th/ แต่เกิดการสูญเสียกลุ่มลมไป จึงทำให้กลายเป็นเสียงไม่มีกลุ่มลม /t/ ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ อาจเนื่องจากการรวบพยางค์ด้วย

/dh-/ > /t-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
aaraadhanaa	ardharaatra adhigṛthaana pranidhaana aaraadhanaa	ʔtriat ʔtɨh-sṭhaan pra-ni-tian ʔaa-rɨat-tniə

1.1.3 เสียงพยัญชนะกัก ก้อง มีกลุ่มลม /dh/ ในคำภาษาบาลีและสันสกฤต กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง มีกลุ่ม /th/ ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ จากตัวอย่างต่อไปนี้จะเห็นว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงเสียงโดยธรรมชาติ เพราะในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ไม่มีเสียงพยัญชนะกัก ก้อง มีกลุ่มลม /dh/ เสียงดังกล่าวในคำภาษาบาลีและสันสกฤตจึงเปลี่ยนเป็นเสียงที่มีลักษณะใกล้เคียงกันที่มีอยู่ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ คือ เสียงกัก ไม่ก้อง มีกลุ่มลม /th/ ดังตัวอย่างในคำต่อไปนี้

/dh=/ > /th=/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
dhanu	dhanus	thnuu
dhammataa		tham-mdaa
dhutanga		thu-dong
indadhanu	indadhanus	ʔʌn-thnuu
adhippaaya		ʔa-thi-baay
abhidhamma		ʔap-pthem
saddhaa	ʃraddhaa	sat-thaa
	dharma	thʌr
	bhuudhara	phuu-thʌwɔn
dhuupa	dhuupa	thuuʔ
dhaatu	dhaatu	thiət
dhura	dhura	thu-ra
dharan̄ii	dharan̄ii	thoor-rnəy
dhaara	dhaara	thiər
saadhu	saadhu	saa-thuʔ
samaadhi	samaadhi	smaa-thi
vidhi	vidhi	wi-thii

1.2 เปลี่ยนแปลงลักษณะของเสียง ได้แก่

1.2.1 เปลี่ยนเสียงลิ้นม้วนเป็นเสียงกัก

เสียงพยัญชนะลิ้นม้วน /t,th,d,dh,n/ ในภาษาบาลีและสันสกฤต เขาออกเสียงโดยลิ้นแตะเกือบกลางเพดาน เมื่อรับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์จะออกเสียงเป็นพยัญชนะกักเกิดที่ฟัน เวลาออกเสียงไขปลายลิ้นแตะโคนฟัน เช่นเดียวกับ /t,th,d,n/ ดังตัวอย่างในคำต่อไปนี้

/t-/ > /t-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
paṭidina paṭipatti paṭiruupa paṭivatti paṭiseedha		pa-ti-thin pā-ti-bat pa-ti-ruup pa-ti-wat pa-ti-seet

/ḍ-/ > /t-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
paṇḍita	kuṇḍaka paṇḍita	kan-tǔəʔ tit

/ṭ-/ > /d-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
ṭiikaa saṅghaṭṭi piṭaka	raaṣṭra saṅghaṭṭi piṭaka	dii-kaa riəh-sdaar saŋ-kdəy bəy-daʔ

/ṭh-/ > /th-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
ṭhaana seetṭhii kammaṭṭhaana saniṭṭhaana		thaa-na seɛ-thəy kam-ma-thaan san-ni-thaan

/d=/ > /th=/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
maṇḍala	naadīi maṇḍala	naa-thīi mon-thon

/dʰ-/ > /th-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
vuddʰi vaddhana		wut-thi? phat-thnaa

/ṅ-/ > /n-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
pavaaraṅaa dharaṅīi saamaṅeera vaṅga khīiṅaasava		pwaar-rnaa thoor-rnəy nnet wan-na khīi-naa-srap laʔ-sa-na
vicaaraṅaa	lakṣaṅa praanṅin praveeṅi vicaaraṅaa	praa-nəy pra-pee-nīi pih-caa-rnaa

1.2.2 เปลี่ยนเสียงเสียดแทรกที่เพดานแข็ง และเสียงเสียดแทรกลิ้น
ม้วนเป็นเสียงเสียดแทรก เกิดที่ฟัน

เสียงพยัญชนะเสียดแทรก ไม่ก้อง เกิดที่เพดานแข็ง /ʃ/ และ พยัญชนะเสียดแทรก ไม่ก้อง ลิ้นม้วน /s/ ตามลำดับ กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะเสียดแทรก ไม่ก้อง เกิดที่ฟัน /s/ การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้เป็นเพราะการปรับเสียงของคำยืมภาษา สันสกฤตให้เป็นเสียงที่มีในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ ด้วยว่า เสียง ศ ออกเสียงโดยให้ปลายลิ้นกด เข้าไปสัมผัสกับเพดานแข็ง² ส่วน ษ ออกเสียงโดยม้วนลิ้นให้ปลายลิ้นสัมผัสเกือบกลางเพดาน³ แต่ภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ออกเสียง ศ ษ อย่าง ส คือ นอกจากปลายลิ้นจะเปลี่ยนที่สัมผัสมาเป็น บริเวณโคนฟันกับเพดานแข็งแล้ว เวลาออกเสียงลิ้นก็ยังแผ่และหายใจเบากว่าอีกด้วย การออก เสียงเช่นนี้ก็เพื่อให้ออกเสียงได้สะดวกขึ้นกว่าเดิมนั่นเอง ดังที่ ทองสืบ ศุภะมรรค์ ได้กล่าวไว้ว่า

...ในภาษาสันสกฤตใช้อักษร ศ และ ษ เช่นคำว่า ศรี ปศุจิม และษษฐี
เกษม เป็นต้น แต่เขมรใช้ ส ทั้งสิ้น เป็น สรี ปสจิม และ สฏฐี เกศม
เพราะในภาษาเขมรไม่ใช้ ศ ษ...⁴

ดังตัวอย่างในคำต่อไปนี้

/ʃ-/ > /s-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
	ʃiila	sel
	ʃatru	sat-traw
	ʃaṅkha	saŋ
	ʃaala	slaa
	ʃuunya	soon
	ʃava	sop
	ʃikṣaa	siʔ-saa
	ʃaalmlī	san-ləy
	ʃukra	soʔ

²บรรจบ พันธุเมธา. บาลีสันสกฤตในภาษาไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง, 2516). หน้า 107.

³เรื่องเดียวกัน.

⁴ทองสืบ ศุภะมรรค์. ภาษาเขมรในภาษาไทย และภาษาไทย บาลี-สันสกฤตใน ภาษาเขมร หน้า 7. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2522 (วัดมกุฏกษัตริยาราม พิมพ์แจก ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระราชวุฒาจารย์ [กุสุโม โกลุม] ณ เมรุวัด มกุฏกษัตริยาราม วันที่ 20 พฤษภาคม 2522)

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
	śaāstra	saat-traa
	kuśala	ksal
	śara	สว
	śarkaraa	skaar
	iiśaana	?ii-saan
	akuśala	?a-ksal
	yaśas	yot
	raśmi	rǎə?-sməy
	raāji	rie-səy
	viśeeṣa	wi-seet

/ṣ-/ > /s-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
	śikṣaa	si?-saa
	ghoṣṣaka	khoo-so?
	aaṣaaḍha	?saat
	akṣara	?a?-สวณ
	rakṣaa	rsaa
	lakṣaṇa	la?-sna
	rṣi	rəy
	tuṣita	doh-sat
	bhaaṣaa	psaa
	priikṣaa	pri?-saa
	pariṣuddha	baa-ri-sat
	pariṣada	baa-ri-sat

1.3 เปลี่ยนแปลงคุณสมบัติของเสียงมีลม/ไม่มีลม เช่น

เสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง มีกลุ่มลม เกิดที่ฟัน /th/ กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่เดือยกัน /t/ เสียงกัก ไม่ก้อง มีกลุ่มลม /th/ ในภาษาบาลีและสันสกฤต ตามหลักอักษรวิธีภาษาเขมรมาตรฐานน่าจะต้องกลายมาเป็นเสียง /th/ แต่เกิดการสูญเสียกลุ่มลมไป จึงทำให้กลายเสียงเป็นเสียงไม่มีกลุ่มลม /t/ ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ อาจเนื่องจากการรวบพยางค์ด้วย /th-/ > /t-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
ratha	ratha	rteh

2. การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะเสียงเดียวเป็นสองเสียง

ภาษาเขมรแบ่งพยัญชนะเป็น 2 พวก คือ อโฆชะ (เสียงไม่ก้อง) 1 โฆชะ (เสียงก้อง) 1⁵ พยัญชนะอโฆชะและโฆชะเมื่อเรียงเป็นวรรค เรียงดังนี้ พยัญชนะ 2 แถวหน้า เป็นอโฆชะ 3 แถวหลังยกเว้น ณ เป็นโฆชะ ดังนี้ *

เดิมไม่ก้อง				เดิมก้อง		
แถวที่ 1-2 (ทำให้เกิดเสียงสระชุดที่ 1)				แถวที่ 3-4-5 (ทำให้เกิดเสียงสระชุดที่ 2)		
วรรค ก	ค /k/	ข /kh/		ค /k/	ข /kh/	ง /ŋ/
วรรค จ	ช /c/	ฉ /ch/		ฉ /c/	ฉ /ch/	ญ /ɲ/
วรรค ฎ	ฎ /d/	ฐ /th/		ฎ /d/	ฒ /th/	ณ /n/
วรรค ต	ท /t/	ธ /th/		ฎ /t/	ฒ /th/	ณ /n/
วรรค ป	พ /p/	ฝ /ph/		ผ /p/	ภ /ph/	ม /m/
พยัญชนะเศษวรรค	ส /s/	ห /h/	ฮ /h/	ฮ /y/	ร /r/	ว /w/

⁵ เรียงเดียวกัน.

* ดัดแปลงจาก เปรมินทร์ คาระวี. 'คำยืมเขมรในภาษาไทยถิ่นใต้.' (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2539). หน้า 153.

ในภาษาเขมรปัจจุบันเสียงพยัญชนะในแถวที่ 1 และ 3 ของวรรคเดียวกันมีเสียงเหมือนกัน และพยัญชนะในแถวที่ 2 และ 4 จะมีเสียงเหมือนกัน เนื่องจากแถวที่ 3 และ 4 ซึ่งเคยเป็นพยัญชนะก้องได้สูญเสียความก้องไปแล้วในปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น ក และ គ ซึ่งอยู่ในแถวที่ 1 และที่ 3 ตามลำดับ ภายในวรรคที่ 1 มีเสียงเหมือนกัน เป็น /k/ (พยัญชนะ គ ได้สูญเสียความก้องไป กลายเป็นเสียง /k/ เหมือนกับเสียงของ ក ไปแล้วในปัจจุบัน) เป็นต้น ดังนี้แสดงให้เห็นความแตกต่างก็คือ เสียงสระ เช่น កា ออกเสียงเป็น [kaa] ขณะที่ គា ออกเสียงเป็น [kia] จะเห็นว่าเสียงพยัญชนะเหมือนกัน แต่ต่างกันที่เสียงสระ ทั้ง ๆ ที่รูปสระเหมือนกัน⁶

การเปลี่ยนแปลงพยัญชนะในคำภาษาบาลีและสันสกฤตมาเป็นพยัญชนะที่มีลักษณะที่แตกต่างกัน 2 เสียง ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์นั้น สามารถพิจารณาได้เป็น 3 กรณี คือ 1. ออกเสียงตามอักขรวิธีภาษาเขมร 2. ออกเสียงโดยได้รับอิทธิพลจากภาษาไทย และ 3. ออกเสียงตรงกันทั้งภาษาเขมรและภาษาไทย ซึ่งในกรณีนี้ไม่สามารถอธิบายได้ว่าภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ได้รับอิทธิพลจากภาษาเขมรหรือภาษาไทย

คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตมีเสียงที่แตกต่างไปในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ เนื่องจากอิทธิพลของภาษาไทย ทำให้เสียงพยัญชนะในภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งเดิมได้รับจากภาษาเขมรจึงเปลี่ยนมาเป็นภาษาหนึ่ง ต่อมาได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยพยัญชนะตัวเดียวกันนั้นกลายมาเป็นอีกเสียงหนึ่งตามภาษาไทย หนึ่งเสียงในคำภาษาบาลีและสันสกฤตจึงกลายเป็นสองหรือสามเสียงในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์เช่นเสียงต่อไปนี้

พยัญชนะต้นเดี่ยว

ภาษาบาลีและสันสกฤต	ภาษาเขมรมาตรฐาน	ภาษาไทย	ภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
/g-/	/k-/	/kh-/	/k-,kh-/
/j-/	/c-/	/ch-/	/c-,ch-/
/d-/	/t-/	/th-/	/t-,th-/
/b-/	/p-/	/ph-/	/p-,ph-/
/ɣ/	/ɣ/	/y/	/ɣ-,y-/
/v-/	/w-,p-/	/w-,ph-/	/w-,p-,ph-/

พยัญชนะต้นควบ

ภาษาบาลีและสันสกฤต	ภาษาเขมรมาตรฐาน	ภาษาไทย	ภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
/gr-/	/kr-/	/khr-/	/kr-,khr-/

พยัญชนะท้าย

⁶เปรมินทร์ คาระวี. "คำยืมเขมรในภาษาไทยถิ่นใต้." (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) บัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2539). หน้า 153.

ภาษาบาลีและสันสกฤต	ภาษาเขมรมาตรฐาน	ภาษาไทย	ภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
/-c,-j/	/-c/	/-t/	/-c, -t/
/-j,-ç,-s/	/-h/	/-t/	/-h, -t/
/-n/	/-n/	/-n/	/-n, -n/
/-l/	/-l/	/-n/	/-l, -n/
/-r/	/-r/	/-n/	/-r, -n/

เสียงพยัญชนะต้นเสียงเดียวที่ปรากฏเป็นสองเสียงในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์มีดังนี้

2.1 เสียงพยัญชนะกัก ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่เพดานอ่อน /g/ กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง ทั้งที่ไม่มีกลุ่มลมและมีกลุ่มลม เกิดที่เดียวกัน /k, kh/ เสียง /g/ > /k/ ในอักขรวิธีภาษาเขมร พยัญชนะวรรคที่ 1 (วรรค ก) นั้นพยัญชนะวรรคตัวที่ 3 คือ ค /k/ ออกเสียงเป็น /k/ ดังนั้นเมื่อภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์รับคำภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งในภาษาเขมรมาตรฐานมีรูปเขียนเป็น ค /k/ มาใช้จึงมีการปรับเสียงให้เข้ากับระบบเสียงภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ เสียง /g/ ในภาษาบาลีและสันสกฤตจึงออกเสียงตามอักขรวิธีภาษาเขมรมาตรฐานเป็น /k/ ซึ่งเป็นเสียงกัก ไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลม
/g-/ > /k-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
nangala		ŋ-kial
puggala		bu-küəl
phagguṇa		pkun
	garuḍa	krut
	guru	kruu
gumba	gumba	kum
gati	gati	kdəy
sugata	sugata	soo-küət
gambhīra	gambhīra	kpii
gaathaa	gaathaa	kthaa
guṇa	guṇa	kun

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
goo	goo	kuu
guutha	guutha	kuut
angaara	angaara	ŋ-kieɾ
nagara	nagara	n-kuəɾ
anga+jaati	anga+jaati	?ŋ-kciət
vara+guṇa	vara+guṇa	priəh-kun
mangala	mangala	moŋ-küəl

เสียง /g/ > /kh/ เสียง /g/ ในภาษาบาลีและสันสกฤตเป็นเสียงกัก ก้อง ไม่มีกลุ่มลม แต่เมื่อยืมเข้ามาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์เปลี่ยนเป็นเสียงกัก ไม่ก้อง มีกลุ่มลม /kh/ อธิบายได้ว่า เสียงนี้ได้รับอิทธิพลการออกเสียงจากระบบเสียงในภาษาไทยแตกต่างจากกลุ่มซึ่งเสียง /g/ ของภาษาบาลีและสันสกฤตกลายเป็น /k/ ในภาษาเขมรมาตรฐานและภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์

/g-/ > /kh-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
goota	gootra	khoot
sangama		səŋ-khəm
saamaggii		saa-ma?-khii
guhāa		khuu-haa
raaga	raaga	rkhaa
aagama	aagama	?aa-khəm
agaara	agaara	?aa-khaan
anaagata	anaagata	?naa-khot

2.2 เสียงพยัญชนะกัก ก้อง มีกลุ่มลม เกิดที่เพดานอ่อน /gh/ กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง ทั้งที่ไม่มีกลุ่มลมและมีกลุ่มลม เกิดที่เดียวกัน /k, kh/ เสียงกัก ก้อง มีกลุ่มลม /gh/ ในภาษาบาลีและสันสกฤต ตามหลักอักษรวิธีภาษาเขมรมาตรฐานน่าจะต้องกลายมาเป็นเสียง /kh/ แต่เกิดการสูญเสียกลุ่มลมไป จึงทำให้กลายเป็นเสียงไม่มีกลุ่มลม /k/ ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ อาจเนื่องจากการรวบพยางค์ด้วย

/gh=/ > /k=/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
sangghaati	sangghaati	saŋ-kdəy

เสียง /gh/ > /kh/ เสียงพยัญชนะกัก ก้อง มีกลุ่มลม เกิดที่เพดานอ่อน /gh/ กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง มีกลุ่มลม เกิดที่เดียวกัน /kh/ จากตัวอย่างต่อไปนี้จะเห็นว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงเสียงโดยธรรมชาติ เพราะในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ไม่มีเสียงพยัญชนะกัก ก้อง มีกลุ่มลม /gh/ เสียงดังกล่าวในคำภาษาบาลีและสันสกฤตจึงเปลี่ยนเป็นเสียงกัก ไม่ก้อง มีกลุ่มลม /kh/ เสียงนี้เป็นเสียงที่ไทยและเขมรออกเสียงเหมือนกัน เขมรถิ่นสุรินทร์จึงออกเสียงตามภาษาทั้งสองนี้

/gh-/ > /kh-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
ghoosanaa		khoo-snaa
vajjhaghaataka		phet-cha-khaat
	ghooṣaka	khoo-soʔ
aaghaata	aaghaata	?aa-khaat
moogha	moogha	moo-kha

2.3 เสียงพยัญชนะกัก ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่เพดานแข็ง /j/ กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง ทั้งที่ไม่มีกลุ่มลมและมีกลุ่มลม เกิดที่เดียวกัน /c, ch/ เสียง /j/ > /c/ ในอักษรวิธภาษาเขมร พยัญชนะวรรคที่ 2 (วรรค จ) นั้นพยัญชนะวรรคตัวที่ 3 คือ ฉ /c/ ออกเสียงเป็น /c/ ดังนั้นเมื่อภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์รับคำภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งในภาษาเขมรมาตรฐานมีรูปเขียนเป็น ฉ /c/ มาใช้จึงมีการปรับเสียงให้เข้ากับระบบเสียงภาษาเขมรสุรินทร์ คือเสียง ฉ /j/ ในภาษาบาลีและสันสกฤตออกเสียงเป็น /c/ ซึ่งเป็นเสียงกัก ไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลม

/j-/ > /c-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
	prajaa+raaṣṭra	pra-ciə-riə
	jyeesṭha	cuh
jaati	jaati	ciət
jaala	jaala	ciəl
jaraa	jaraa	criə
jana+jaati	jana+jaati	cüən-ciət
jiira	jiira	kciir
jiiva+cara	jiiva+cara	pcaʔ-pcaar
puujaa	puujaa	buu-ciə
parijana	parijana	baa-ri-cüən
maḥaa+jaataka	maḥaa+jaataka	mhaa-ciət

เสียง /j/ > /ch/ เสียงพยัญชนะกัก ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่เพดานแข็ง /j/ กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง มีกลุ่มลม เกิดที่เดือยกัน /ch/ เสียง /j/ ในภาษาบาลีและสันสกฤตเป็นเสียงกัก ก้อง ไม่มีกลุ่มลม แต่เมื่อยืมเข้ามาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์เปลี่ยนเป็นเสียงกัก ไม่ก้อง มีกลุ่มลม /ch/ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่อธิบายได้ว่า เสียงนี้ได้รับอิทธิพลการออกเสียงจากระบบเสียงในภาษาไทยแตกต่างจากกลุ่มซึ่งเสียง /j/ ของภาษาบาลีและสันสกฤตกลายเป็น /c/ ในภาษาเขมรมาตรฐานและภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ /j-/ > /ch-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
raajinii		raa-chi-nii
vijjaa		wi-chaa
paaraajika		praa-chiʔ
	paṅji	ban-chii
jaayaa	jaayaa	chaa-yaa
jiiva	jiiva	chii-waa
jaataka	jaataka	chaa-doʔ

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
jiivita	jiivita	chii-vit
jambuu	jambuu	chom-phuu
aajiiva	aajiiva	?aa-chiip

2.4 เสียงพยัญชนะนาสิก เกิดที่เพดานแข็ง /ŋ/ กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะกึ่งสระ เกิดที่เดียวกัน /y/ หรือคงเดิม /ŋ-/ > /y-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
ŋaati		ŋiət
ŋaana		ŋiən
ŋaatikaa		ŋiət-ti-kaa

เสียง /ŋ/ > /y/ เสียงพยัญชนะนาสิก เกิดที่เพดานแข็ง /ŋ/ กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะกึ่งสระ เกิดที่เดียวกัน /y/ เสียง /ŋ/ ในภาษาบาลีและสันสกฤตเป็นเสียงพยัญชนะนาสิกมีเสียงก้อง เมื่อรับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ ได้ปรับเสียงให้เป็นเสียงที่มีในระบบเสียงภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์เป็นเสียง /y/ ซึ่งเป็นเสียงกึ่งสระ ต่างกันทั้งคุณสมบัติและการออกเสียงคือ เสียง /ŋ/ ในภาษาบาลีและสันสกฤตจัดเป็นเสียงพยัญชนะอนูนาสิก มีเสียงขึ้นจมูก แต่ภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ออกเสียงอย่าง <ย> /y/ กรณีนี้อธิบายได้ว่าได้รับอิทธิพลการออกเสียงตามระบบเสียงภาษาไทย

/ŋ-/ > /y-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
paŋŋaa		pan-yaa
paŋŋaa		prin-yaa
kaŋŋuu		ktan-yuu
anuŋŋaata		?a-nu-yaat

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
sapṇaa		san-yaa
sapṇaaṇa		san-yaan
viṇṇaaṇa		win-yien

2.5 เสียงพยัญชนะกัก ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่ฟัน /d/ กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง ทั้งที่ไม่มีกลุ่มลมและมีกลุ่มลม เกิดที่เดียวกัน /t, th/ เสียง /d/ > /t/ ในอักษรวิธภาษาเขมร พยัญชนะวรรคที่ 4 (วรรค ต) นั้นพยัญชนะวรรคตัวที่ 3 คือ ๑ /t/ ออกเสียงเป็น /t/ ดังนั้นเมื่อภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์รับคำภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งในภาษาเขมรมาตรฐานมีรูปเขียนเป็น ๑ /t/ มาใช้จึงมีการปรับเสียงให้เข้ากับระบบเสียงภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ คือเสียง ๑ /d/ ในภาษาบาลีและสันสกฤตจึงออกเสียงตามอักษรวิธภาษาเขมรมาตรฐาน คือออกเสียงเป็น /t/ ซึ่งเป็นเสียงกัก ไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลม /d-/ > /t-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
deesanaa		tuh
disaa	diḥḥaa	tih
doosa	dooṣa	tuuh
dama		taam
deevaputta	deevaputra	tuw-bot
samṣandanaa		son-triə
	dimbha	tim
	doola	tul
	pradeeḥa	ptuh
deevataa	deevataa	tuw-daa
daana	daana	tiən
dava	dava	tiap
daayaka	daayaka	tiə-yüə?
daama	daama	tiəm
deevaruupa	deevaruupa	tuw-ruup

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
veedanaa	veedanaa	weet–tniə
nindaa	nindaa	nin–tiə
nidaana	nidaana	ni–tiən
pada	pada	ptəəh
anumoodanaa	anumoodanaa	?a–nu–moo–tniə

เสียง /d/ > /th/ เสียงพยัญชนะกัก ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่ฟัน /d/ กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง มีกลุ่มลม เกิดที่เดียวกัน /th/ เสียง /d/ ในภาษาบาลีและสันสกฤตเป็นเสียงกัก ก้อง ไม่มีกลุ่มลม แต่เมื่อยืมเข้ามาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ เปลี่ยนเป็นเสียงกัก ไม่ก้อง มีกลุ่มลม /th/ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่อธิบายได้ว่า เสียงนี้ได้รับอิทธิพลการออกเสียงจากระบบเสียงในภาษาไทยแตกต่างจากกลุ่มซึ่งเสียง /d/ ของภาษาบาลีและสันสกฤตกลายเป็น /t/ ในภาษาเขมรมาตรฐานและภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
/d-/ > /th-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
dibba	divya	thip
doosa	doosa	thoo–soo
paṭidina		pa–ti–thin
muditaā		mu–thi–taa
dukkha		thu?
	duryaḥas	thoo–ryot
	vidyut	wit–thyu?
duuta	duuta	thuut
daaruṇa	daaruṇa	thaa–run
vaada	vaada	waa–tha
veedi	veedi	wee–thii

2.6 เสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่ริมฝีปาก /p/ กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่เดียวกัน /b/ หรือคงเดิม เสียงพยัญชนะ /p/ ในภาษาบาลีและสันสกฤตในคำที่ยกขึ้นมาเป็นตัวอย่างต่อไปนี้จะกลายเป็นเสียง /p/ กลุ่มหนึ่ง /b/

กลุ่มหนึ่ง ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ คำดังกล่าวปรากฏในภาษาไทยและภาษาเขมรมาตรฐานเป็นเสียง /p/ และ /b/ เช่นเดียวกัน ข้อมูลนี้ทำให้เราเข้าใจว่า คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ออกเสียงตามคำภาษาไทยและภาษาเขมรมาตรฐานซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากภาษาบาลีและสันสกฤตแล้ว แต่เสียงในภาษาเขมรและภาษาไทยซึ่งเปลี่ยนไปจากภาษาบาลีและสันสกฤตเหมือนกันนั้นไม่อาจบอกได้ว่าได้รับอิทธิพลจากกันและกันหรือไม่ และไม่อาจบอกได้ว่าหากได้รับจะรับอิทธิพลจากภาษาไทยหรือจากภาษาเขมรมาตรฐานใดเป็นต้นแบบเขมรหรือไทยที่เปลี่ยนแปลงเสียงจากภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม

/p-/ > /p-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
pati		pdey
paṅṅaa		pan-yaa
pakati		pok-kti?
pavaaraṅaa		pwaa-rnaa
paccaya		pat-cay
parinibbaana		pa-ri-ni-pien
paṭiruupa		pa-ti-ruup
paṭivatti		pa-ti-wat
paṭiseedha		pa-ti-seet
pariṅṅaa		prin-yaa
paṅṅha		pan-haa
pada	pada	ptəəh

/p=/ > /b=/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
upoosatha		bəət
pussa		bəh
pariyaaya	paryaaya	bəə-ryaay

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
pallaṅka		ban-laŋ
pavara		bwaar
paasa		baah
pariccaaga		baa-ri-caa?
puggala		bu-küəl
paṅsukuula		baŋ-skool
kappaasa	karpaasa	kbaah
adhippaaya		ʔa-thi-baay
upoosatha		ʔboh
sapatha		sbat
deevaputta	deevaputra	tuw-bot
paṭipatti		pa-ti-bat
paccuppanna		pat-cu-ban
parisuddha	pariṣuddha	baa-rsat
	puruṣa	bah-rah
	paatra	baat
	puṇya	boŋ
	patra	bat
	paṅji	ban-chii
	puurva	boor-rphaa
	pariṣada	baa-rsat
	puurṇamii	boŋ
	traya+piṭaka	tray=boŋ=da?
puraaṇa	puraaṇa	boo-raan
piṇḍapaata	piṇḍapaata	ben-baat
paapa	paapa	baap
paataala	paataala	baat-daar
puujaa	puujaa	buu-ciə

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
paaramii	paaramii	baa-rmøy
pada	pada	bat
pariḥaara	pariḥaara	baa-ri-haan
patha	patha	bat
piṇḍa	piṇḍa	ben
parijana	parijana	baa-ri-cūən
piṭaka	piṭaka	bəy-daʔ
pitaa	pitaa	bəy-daa
upaasaka	upaasaka	?u-baa-soʔ
upaasikaa	upaasikaa	?u-baa-si-kaa
parikaara	parikaara	baa-ri-kaan
parivaara	parivaara	baa-ri-waan
pariveeṇa	pariveeṇa	baa-ri-ween
paali	paali	baa-løy
kapaala	kapaala	kbaal
kapaṭa	kapaṭa	kbat
apaaya	apaaya	?baay
apaaya+mukha	apaaya+mukha	?baay-ymuʔ
upaaya	upaaya	?u-baay
sampatti	sampatti	som-bat
vipaaka	vipaaka	pbaaʔ
vyaapaada	vyaapaada	phyaa-baat
aapatti	aapatti	?bat

2.7 เสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่ฟัน /t/ กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่เดียวกัน /d/ หรือคงเดิม เสียงพยัญชนะ /t/ ในภาษาบาลีและสันสกฤตในคำที่ยกขึ้นมาเป็นตัวอย่างต่อไปนี้จะกลายเป็นเสียง /t/ กลุ่มหนึ่ง /d/ กลุ่มหนึ่ง ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ คำดังกล่าวปรากฏในภาษาไทยและภาษาเขมรมาตรฐานเป็นเสียง /t/ และ /d/ เช่นเดียวกัน ข้อมูลนี้ทำให้เราเข้าใจว่า คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ออกเสียงตามคำภาษาไทยและภาษาเขมรมาตรฐานซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากภาษาบาลีและสันสกฤตแล้ว แต่เสียงในภาษาเขมรและภาษาไทยซึ่งเปลี่ยนไปจากภาษาบาลีและสันสกฤตเหมือนกันนั้นไม่

อาจบอกได้ว่าได้รับอิทธิพลจากกันและกันหรือไม่ และไม่อาจบอกได้ว่าหากได้รับจะรับอิทธิพลจากภาษาไทยหรือจากภาษาเขมรมาตรฐานใดเป็นต้นแบบเขมรหรือไทยที่เปลี่ยนแปลงเสียงจากภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม

/t-/ > /t-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
taṇḥaa		tan-haa
katikaa		ka-ti-kaa
sati		sti?
pakati		pok-kti?
meetaa		meet-taa
maatikaa		maa-ti-kaa
taapa	taapa	taap
tulaa+kaara	tulaa+kaara	tlaa-kaan
ceetana	ceetana	ceet-tnaa

/t-/ > /d-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
taavatimsa		daaw-wdɔŋ
dhammataa		tham-mdaa
dhutanga		thu-don
tiracchaana		dee-rat-ciən
tusita	tusita	dɔh-sɔt
kantaara		kan-daal
ceetiya		ceɛ-dəy
veessantara		wiəh-san-daar
	tungga	doon
	tantrin	don-trii
	rtu	rdɔw

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
	svasti	swat-dii
	smṛti	smaa-dəy
	saptaaḥa	sap-pdaa
	vistaara	phit-sdaan
	vastu	phat-sdu?
	mṛtaka	mวว-rdo?
taaraa	taaraa	daa-raa
pati	pati	pdəy
atiita	atiita	?diit
uttama	uttama	?u-dam
jaataka	jaataka	chaa-do?
santaana	santaana	san-daan
deevataa	deevataa	tuw-daa
pitaa	pitaa	bəy-daa
maataa	maataa	miət-daa
gati	gati	kdəy
vitaana	vitaana	pdaan

2.8 เสียงพยัญชนะกัก ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่ริมฝีปาก /b/ กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง ทั้งที่ไม่มีกลุ่มลมและมีกลุ่มลม เกิดที่เดียวกัน /p, ph/ เสียง /b/ > /p/ ในอักษรวิธีภาษาเขมร พยัญชนะวรรคที่ 5 (วรรค ป) นั้นพยัญชนะวรรคตัวที่ 3 คือ ต /p/ ออกเสียงเป็น /p/ ดังนั้นเมื่อภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์รับคำภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งในภาษาเขมรมาตรฐานมีรูปเขียนเป็น ต /p/ มาใช้จึงมีการปรับเสียงให้เข้ากับระบบเสียงภาษาเขมรสุรินทร์ คือเสียง ต /b/ ในคำภาษาบาลีและสันสกฤตออกเสียงเป็น /p/ ซึ่งเป็นเสียงกัก ไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลม

/b-/ > /p-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
baddha		piat
parinibbaana		pa-ri-ni-pian
ambila		m-pial
	br̥haspati	p-hah
	prabandha	pph̄on
boodha	boodha	put
biija	biija	puuc
bala	bala	pūəl
badara	badara	ptriə
boodhi	boodhi	puu

เสียง /b/ > /ph/ เสียงพยัญชนะกัก ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่ริมฝีปาก /b/ กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง มีกลุ่มลม เกิดที่เดียวกัน /ph/ เสียง /b/ ในภาษาบาลีและสันสกฤตเป็นเสียงกัก ก้อง ไม่มีกลุ่มลม แต่เมื่อยืมเข้ามาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์เปลี่ยนเป็นเสียงกัก ไม่ก้อง มีกลุ่มลม /ph/ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่อธิบายได้ว่า เสียงนี้ได้รับอิทธิพลการออกเสียงจากระบบเสียงในภาษาไทยแตกต่างจากกลุ่มซึ่งเสียง /b/ ของภาษาบาลีและสันสกฤตกลายเป็น /p/ ในภาษาเขมรมาตรฐานและภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
/b-/ > /ph-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
	prabaadha	pra-phiet
baaraan̄asii	baaraan̄asii	phaa-raa-n̄səy
bimba	bimba	phim
bandhu	bandhu	phan
jambuu	jambuu	chom-phuu
sambandha	sambandha	sam-phan

2.9 เสียงพยัญชนะกัก ก้อง มีกลุ่มลม เกิดที่ริมฝีปาก /bh/ กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง ทั้งที่ไม่มีกลุ่มลมและมีกลุ่มลม เกิดที่เดียวกัน /p, ph/ เสียงกัก

ก้อง มีกลุ่มลม /bh/ ในภาษาบาลีและสันสกฤต ตามหลักอักขรวิธีภาษาเขมรมาตรฐานน่าจะต้อง
กลายมาเป็นเสียง /ph/ แต่เกิดการสูญเสียงกลุ่มลมไป จึงทำให้กลายเป็นเสียงไม่มีกลุ่มลม
/p/ ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ อาจเนื่องจากการรวบพยางค์ด้วย

/bh- / > /p- / เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
bhaasaa	bhaaṣaa	psaa
gambhiira	gambhiira	kpii
abhaya	abhaya	?puuy

เสียง /bh/ > /ph/ เสียงพยัญชนะกัก ก้อง มีกลุ่มลม เกิดที่ริม
ฝีปาก /bh/ กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง มีกลุ่มลม เกิดที่เดียวกัน /ph/ เสียง
พยัญชนะกัก ก้อง มีกลุ่มลม /bh/ ในคำภาษาบาลีและสันสกฤต กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก
ไม่ก้อง มีกลุ่ม /ph/ ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ จากตัวอย่างต่อไปนี้จะเห็นว่า เป็นการเปลี่ยน
แปลงเสียงโดยธรรมชาติ เพราะในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ไม่มีเสียงพยัญชนะกัก ก้อง มีกลุ่มลม
/bh/ เสียงดังกล่าวในคำภาษาบาลีและสันสกฤตจึงเปลี่ยนเป็นเสียงกัก ไม่ก้อง มีกลุ่มลม /ph/
ดังตัวอย่างในคำต่อไปนี้

/bh- / > /ph- / เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
bhikkhu		phi?
bhiita		phet
subhaasita	subhaaṣita	su-phaa-sit
	bhuudhara	phuu-thoon
	abhipraaya	?a-phi-praay
	prabheeda	pra-pheet
	bhadrapada	phot-rbot
bhaavaṇaa	bhaavaṇaa	phiew-wniə
bhaaga	bhaaga	phaa?

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
bhaara	bhaara	phaa-ra
bhaya	bhaya	phuy
sabhaa	sabhaa	sphaa
sambhooja	sambhooja	som-phoot
paribhooga	paribhooga	baa-ri-phoo?
bhaasita	bhaasita	phaa-sit

3. การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะเสียงเดียวเป็นสามเสียง

เสียงพยัญชนะกึ่งสระ เกิดที่ริมฝีปาก /v/ ในคำภาษาบาลีและสันสกฤตกลายมาเป็นเสียงพยัญชนะสามเสียงในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ คือ เสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลม /p/ เสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง มีกลุ่มลม เกิดที่เดียวกัน /ph/ หรือคงเป็นเสียงกึ่งสระตามเดิม /w/

คำภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งใช้พยัญชนะ /v/ นั้น เมื่อรับมาใช้ในภาษาเขมรมาตรฐาน อาจคงรูปเป็นตัวอักษร វ /v/ หรือเปลี่ยนเป็นอักษร ព /w/ ทั้งในคำภาษาเขมรมาตรฐานและในภาษาไทย คำภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งใช้เสียง /v/ เมื่อรับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์จะเปลี่ยนแปลงให้ได้ดังนี้

1. คำภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งในภาษาเขมรมาตรฐานเป็นตัว វ และในภาษาไทยเป็นตัว ว นั้น ภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์จะออกเสียงเป็น /w/

2. คำภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งภาษาเขมรมาตรฐานเขียนเป็นตัว ព /p/ และภาษาไทยเป็นตัว พ /ph/ ภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์จะเป็นเสียง /p/ และ /ph/ คำภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ที่ออกเสียง /p/ อธิบายได้ว่า เป็นคำที่ออกเสียงตามเขมรมาตรฐาน ส่วนที่ออกเสียงเป็น /ph/ เป็นคำซึ่งออกเสียงตามคำภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย ดังตัวอย่างในคำต่อไปนี้

/v-/ > /w-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
vagga		wəo?
vatta		wiat
vijjaa		wi-chaa

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
vijṅgaṇa		wiŋ-ŋiəŋ
vuddhi		wut
vadha		wiat
veessantara		wiəh-san-daar
aavudha		?aa-wut
aavusoo		?aa-wu-soo
seevaala	ṣeevaala	saŋ-waar
pavaaraṇa		pwaa-rnaa
paṭivatti		pa-ti-wat
pavara		bwaar
	vidyut	wit-thyu?
kavi	kavi	kwii
veera	veera	ween
veelaa	veelaa	wliə
vaala	vaala	wiəl
vidhi	vidhi	wi-thii
vinaya	vinaya	wi-nuy
valli	valli	wiar
vaasanaa	vaasanaa	wiəh-snaa
veedi	veedi	wee-thii
vaata	vaata	wiat
aavaraṇa	aavaraṇa	?aa-wəwŋ
jiiva	jiiva	chii-waa
jiivita	jiivita	chii-wit
saṃvaasa	saṃvaasa	saŋ-waat
saṃvara	saṃvara	saŋ-wəwŋ
parivaasa	parivaasa	paə-ri-waat
parivaara	parivaara	baə-ri-waan
pariveeṇa	pariveeṇa	baə-ri-ween

/v-/ > /p-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
vassa		psaa
visa	viṣa	pih
visaakha		psaaʔ
vaṃṣa	vaṃṣa	pṇṇ
	vaṇanaa	piar-rnie
	vigraha	pkruəh
	varatraa	priat
	vṛka	priʔ
	aavuka	ʔaw-puʔ
vifaaara	vifaaara	p-hiər
vipaaka	vipaaka	pbaaʔ
vidhi+kaara	vidhi+kaara	pih-kaar
vara	vara	puər
vaakya	vaakya	piəʔ
vicaaraṇaa	vicaaraṇaa	pih-caa-rnaa
vaha	vaha	puə
veelaa	veelaa	plie
sthaavara	sthaavara	sthaa-puər
vitaana	vitaana	pdaan

/v-/ > /ph-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
vaḍḍhana		phat-thnaa
vagga	varga	phaʔ
viseesa	viṣeṣa	phi-seet
vajjhaghaataka		phet-cha-khaat
saṃveeja		som-pheet
vinaasa	vinaaṣa	phi-naat

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
	vaidya	phɛɛt
	vyaayaama	phyaa-yaam
	vistaara	phit-sdaan
	visuucana	phi-suut
	vastu	phat-sdu?
	vajra	phet
	praveeṇi	pra-pee-nii
	pravṛtti	pra-phrit
	puurva	boor-rphaa
	vivakṣaa	phaak-saa
veelaa	veelaa	phoon
vyaapaada	vyaapaada	phyaa-baat
vyaakaraṇa	vyaakaraṇa	phyaa-koon
vaayu	vaayu	phyu?
vikaara	vikaara	phi-kaan
vidhi	vidhi	phi-thii
viruddha	viruddha	phi-rut

3.2 พยัญชนะต้นควบ

เสียงพยัญชนะควบมีเฉพาะที่ควบกับ /r, l/ ในคำภาษาบาลีและสันสกฤตจะเป็นเสียงที่คล้ายกันนั้นแทนได้โดยตรงในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ คือ /kr > kr, tr > tr, pr > pr/ การเปลี่ยนแปลงเสียงควบมีลักษณะตามการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะเดียว คือ เสียงกักหรือเสียดแทรก ปรากฏในตำแหน่งที่ 1 ในพยัญชนะควบ พยัญชนะกักหรือเสียดแทรกนั้นเปลี่ยนไปเป็นเสียงใดได้ เมื่อปรากฏเป็นพยัญชนะควบก็จะเปลี่ยนแปลงได้เช่นเดียวกัน

/gr-/ > /kr-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
	grafia	krüəh
	anugrafia	?nu-krüəh

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
	suurya+graasa samgrafia vigrafiā	soo-krie song-krūəh pkrūəh

/gr-/ > /khr-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
	samgraama	song-khraam

/gl-/ > /khl-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
	glaana	khliən

/dr-/ > /tr-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
	dravya druma nidraa	triap trum nit-triə

/br-/ > /pr-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
brafiṃma	brafiṃmacaarii brafiṃma	prum-mcaa-rəy prum

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
braafimaṇa	braafimaṇa	priəm

/bhr-/ > /pr-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
	bhruuṇa	pruun

/ṣr-/ > /sr-/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
	ṣraavaṇa	sraap
	ṣrii	sraey
	aaṣraya	?aa-sray

เสียงพยัญชนะต้นเดี่ยวที่ไม่สามารถปรากฏได้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์เพราะไม่มีหน่วยเสียงแทนกันโดยตรงก็จะเปลี่ยนไป เช่น jh t th d dh ṇ ṣ เปลี่ยนเป็น ch t th n s ตามลำดับ

เสียงพยัญชนะต้นเสียงเดี่ยวที่เปลี่ยนไปเป็นพยัญชนะเสียงสองเสียงและ/หรือสามเสียงเพราะมีอิทธิพลของภาษาไทยและภาษาเขมรมาตรฐานมาเกี่ยวข้องด้วย คือ เสียงบางเสียงภาษาเขมรมาตรฐานออกตามเสียงบาลีและสันสกฤต เขมรสุรินทร์ก็มีเสียงเดียวกันแต่บางคำออกเสียงตามเขมรมาตรฐานบางคำออกเสียงตามภาษาไทย เช่น เสียงพยัญชนะต้น k c ṇ d b ซึ่งมีในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ แต่คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตหลายคำออกเสียงพยัญชนะต้น kh ch y th ph ซึ่งเป็นไปตามลักษณะเสียงคำภาษาบาลีและสันสกฤตของภาษาไทย บางหน่วยเสียงทั้งไทยและเขมรต้องเปลี่ยนไปจากเสียงบาลีและสันสกฤตและเปลี่ยนมาเป็นเสียงเดียวกัน เขมรถิ่นสุรินทร์ก็จะเปลี่ยนตามภาษาทั้งสองนั้นด้วย เช่นเสียง gh bh ซึ่งทั้งไทยและเขมรมาตรฐานเปลี่ยนเป็น kh- ph- เสียง p t ซึ่งเปลี่ยนเป็น b- d- และเสียง ṇ ซึ่งเปลี่ยนเป็น n เขมรถิ่นสุรินทร์ก็เปลี่ยนตามด้วยทั้งหมด เสียงพยัญชนะต้นซึ่งเปลี่ยนแปลงไป มี 11 กลุ่ม จัดได้เป็น 3 ประเภท คือ

1) ประเภทที่เสียงเปลี่ยนเป็นสองเสียง เสียงหนึ่งตามเสียงเขมร อีกเสียงหนึ่งตามเสียงไทย มี 7 กลุ่ม ดังนี้

g > k, kh

j > c, ch

ŋ > ɲ, y

p > p, b

t > t, d

d > t, th

b > p, ph

2) ประเภทที่เสียงเปลี่ยนตามเสียงไทยและเขมรซึ่งเปลี่ยนจากเสียงภาษาบาลีและสันสกฤตตามกัน มี 2 กลุ่ม ดังนี้

gh > kh

bh > ph

3) ประเภทที่เสียงเปลี่ยนเป็นลักษณะเฉพาะภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ มี 2 กลุ่ม คือ

gh > k

bh > p

4) ประเภทรวมเสียงเดี่ยวเปลี่ยนเป็นสามเสียง มีหน่วยเสียงเดี่ยว คือ เสียง /v/ ในคำภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งเปลี่ยนตามเสียงปรกติในคำยืมเป็น /w/ และเปลี่ยนตามภาษาเขมรซึ่งเปลี่ยนไปเป็น /p/ รวมทั้งเปลี่ยนตามเสียงคำภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทยเป็น /ph/ ด้วย เสียง /v/ ในคำภาษาบาลีและสันสกฤตจึงเปลี่ยนเป็นสามเสียงในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์

3.3 พยัญชนะท้าย

คำในภาษาบาลีและสันสกฤตเมื่อรับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ มักจะตัดสระในพยางค์ท้ายออกและนำพยัญชนะต้นของพยางค์นั้นมาเป็นพยัญชนะท้ายของพยางค์ที่มาข้างหน้า และในกรณีที่เป็นคำหลายพยางค์ บางครั้งนอกจากจะตัดสระของพยางค์ท้ายออกแล้วยังอาจตัดพยางค์ท้ายและสระในพยางค์ก่อนท้ายด้วย เมื่อสระในพยางค์ท้ายหรือก่อนท้ายถูกตัด พยัญชนะต้นของพยางค์ที่ถูกตัดสระนั้นจะกลายเป็นเสียงพยัญชนะท้ายของพยางค์ที่มาข้างหน้า เสียงพยัญชนะต้นซึ่งกลายมาเป็นพยัญชนะท้ายนี้จะเป็นเสียงตามที่มีอยู่ในระบบเสียงของภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ ดังนั้นจึงมีทั้งที่เหมือนและแตกต่างจากเสียงของภาษาบาลีและสันสกฤต เสียงพยัญชนะท้ายของคำภาษาบาลีและสันสกฤตที่รับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์มีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

เสียงที่มีลักษณะทางสัทศาสตร์คล้ายกันก็จะแทนกันได้โดยตรง เช่น /-k > =k, =ŋ > -ŋ, -c > -c, -ŋ > -ŋ, -t > -t, -ŋ > -n, -p > -p, -m > -m, -y > -y, -l > -l, -v > -w, -r > -r/ เสียงพยัญชนะท้ายในคำภาษาบาลีและสันสกฤตที่ปรากฏในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ที่เปลี่ยนไปมีดังนี้

3.3.1 เสียงพยัญชนะกัก ทั้งที่ไม่ก้องและก้อง ทั้งที่ไม่มีกลุ่มลมและมีกลุ่มลม เกิดที่เพดานอ่อน /k, kh, g, gh/ ในตำแหน่งพยางค์ท้ายในภาษาบาลีและสันสกฤต เปลี่ยนมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก เกิดที่เส้นเสียง /ʔ/ จากข้อมูลต่อไปนี้รูปพยัญชนะ /-k, =kh, -g, -gh/ ในภาษาบาลีและสันสกฤตเหล่านี้จะออกเสียงเป็น /-ʔ/* ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์เมื่อเกิดหลังสระ /a, aa, i, oo, u/

/-k/ > /-ʔ/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
aarakkha	aarakṣa	ʔraʔ
kattikaa		kdaʔ
yakkha	yakṣa	yěəʔ
sooka		sooʔ

*สาเหตุที่มีการออกเสียงพยัญชนะสะกด /-k, -kh, -g, -gh/ เป็นเสียง /-ʔ/ นี้ สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และอรวรรณ ภู่อิสระกิจ ซึ่งศึกษาวิจัยเกี่ยวกับลักษณะการกระจายของภาษาเขมรถิ่นไทย อดีต ปัจจุบัน อนาคตของพยัญชนะตัวสะกดได้ให้เหตุผลไว้ว่า

...อาจเพราะผู้พูดภาษาเขมรต้องการออกเสียงพยัญชนะสะกด ระเบิดที่เพดานอ่อน อย่างง่าย ๆ (simplification) จึงออกเป็น [-ʔ] จัดเป็นลักษณะการออกเสียงแบบไม่ระวังตัว หรือเป็นการทำให้เสียงง่ายขึ้น...

อ้างอิงจาก สุวิไล เปรมศรีรัตน์และอรวรรณ ภู่อิสระกิจ. ลักษณะและการกระจายของภาษาเขมรถิ่นไทย อดีต ปัจจุบัน อนาคตของพยัญชนะตัวสะกด (กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2539). หน้า 62-65.

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
salaaka		slaaʔ
lakkhaṇa		laʔ
thooka		thooʔ
bhikkhu		phiʔ
sikkhaa		sʌʔ
dukkha		thuʔ
	aavuka	ʔʌw-puʔ
	anurakṣa	ʔa=nu=raʔ
	kuṇḍaka	kan-tʉʔ
	ṛkṣa	rʌʔ
	traya+piṭaka	tray-bəy-daʔ
	akṣa	ʔaʔ
	vṛka	priʔ
	mrakṣṇa	mrɛʔ
eeka	eeka	ʔeeʔ
upaasaka	upaasaka	ʔu-baa-sʌʔ
kuṭhaka	kuṭhaka	kaŋ-haʔ
jaataka	jaataka	chaa-doʔ
seeka	seeka	seeʔ
looka	looka	looʔ
daayaka	daayaka	tiə-yʉʔ
naraka	naraka	nrʉʔ
vipaaka	vipaaka	pbaaʔ
vaakya	vaakya	piəʔ
piṭaka	piṭaka	bəy-daʔ

/-kh/ > /-ʔ/ เชน

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
visaakha		psaaʔ
	pramukha	pra-muʔ
apaaya+mukha	apaaya+mukha	ʔbaay-ymuʔ
sukha	sukha	soʔ
leekha	leekha	leeʔ
mukha	mukha	muʔ

/-g/ > /-ʔ/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
upasagga		ʔup-psaʔ
vagga	varga	wəʔ
maagasira		miəʔ
	maarga	miəʔ
	prayooga	pra-yooʔ
rooga	rooga	rooʔ
naaga	naaga	niəʔ
yuga	yuga	yuʔ

/-gh/ > /-ʔ/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
meegha	meegha	meəʔ
maagha	maagha	miəʔ

นอกจากพยัญชนะวรรค ก /k/ ซึ่งเปลี่ยนมาเป็นพยัญชนะกัก เกิดที่เส้นเสียง แล้ว ยังมีพยัญชนะวรรคอื่นบ้าง เช่น ป /p/ และ ต /t/

/-p/ > /-ʔ/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
dhuupa	dhuupa	thuu?

/-t/ > /-ʔ/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
vidyut	widyut	wit-thyu?

3.3.2 เสียงพยัญชนะกัก ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่เพดานแข็ง /j/ ในตำแหน่งพยางค์ท้ายในภาษาบาลีและสันสกฤตเปลี่ยนมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลมเกิดขึ้นเดียวกัน /c/ เช่นเดียวกับเสียงพยัญชนะต้น

/-j/ > /-c/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
raaja+siifha		riəc-csəy
	prayoojana	pywɔc
	majja	muc
yoojana	yoojana	yuuc
laaja	laaja	liəc
raaja+kaara	raaja+kaara	riəc-ckaar
biija	biija	puuc

3.3.3 เสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่เพดานแข็ง /c/ ที่ปรากฏในตำแหน่งพยางค์ท้ายในภาษาบาลีและสันสกฤต เปลี่ยนมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่ฟัน /t/ เหตุที่เป็นดังนี้ อาจอธิบายได้ว่าล้วนได้รับอิทธิพลเสียงพยัญชนะท้ายในระบบเสียงภาษาไทย โดยระบบเสียงภาษาไทยถือว่า <จ> เป็นตัวสะกดในแม่กด /-t/

/-c/ > /-t/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
seeṭṭha+kicca pisaaca	piṣaaca visuucana	see-tha-kit pii-saat phi-suut

3.3.4 เสียงพยัญชนะกัก ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่เพดานแข็ง /j/ ที่ปรากฏในตำแหน่งพยางค์ท้ายในภาษาบาลีและสันสกฤต เปลี่ยนมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่ฟัน /t/ เหตุที่เป็นดังนี้ อาจอธิบายได้ว่าล้วนได้รับอิทธิพลเสียงพยัญชนะท้ายในระบบเสียงภาษาไทย โดยระบบเสียงภาษาไทยถือว่า <ช> เป็นตัวสะกดในแม่กต /-t/ /-j/ > /-t/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
samveeja sambhooja	sambhooja	som-pheet som-phoot

3.3.5 เสียงพยัญชนะกัก ล้นม้วน ทั้งไม่ก้องและก้อง ทั้งที่ไม่มีกลุ่มลมและมีกลุ่มลม /t, d, dh/ ที่ปรากฏในตำแหน่งพยางค์ท้ายในภาษาบาลีและสันสกฤต เปลี่ยนมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่ฟัน /t/ เพราะเสียง /t, d, dh/ ไม่ปรากฏในระบบเสียงภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ จึงต้องมีการปรับเสียงเหล่านี้ให้เข้ากับเสียงตัวสะกดที่มีอยู่ในระบบเสียงภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
/-t/ > /-t/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
iṭṭhakaa seeṭṭha+kicca kuṭi	 truṭi prakṛta kuṭi	?at see-t-tha-kit trot praa-kot kot

/-d/ > /-t/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
vuddhi	garuḍa	wut krut

/-dʰ/ > /-t/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
	aṅṣaadhā	?saat

3.3.6 เสียงพยัญชนะกัก ทั้งไม่ก้องและก้อง ทั้งที่ไม่มีกลุ่มลมและมีกลุ่มลม เกิดที่ฟัน /th, d, dh/ ที่ปรากฏในตำแหน่งพยางค์ท้ายในภาษาบาลี-สันสกฤต เปลี่ยนมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่เดือยกัน /t/ เพราะเสียง /th, d, dh/ ไม่ปรากฏในระบบเสียงภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ จึงต้องมีการปรับเสียงเหล่านี้ให้เข้ากับเสียงตัวสะกดที่มีอยู่ในระบบเสียงภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์

/-th/ > /-t/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
sapatha		sbat
guutha	guutha	kuut
ratha	ratha	rot
patha	patha	bat

/-d/ > /-t/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
coodaka		coot
suddha		sat
samudda		smot

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
saddhaa		sat-thaa
siniddha		snʌt
parisuddha	pariṣuddha	baa-ri-sət
mariyaada		myiət
	ṛddhi	rit
	saṃṛddhi	sam-rʌt
	vidyut	wit-thyuʔ
	praasaada	praa-saat
	prasiddha	psʌt
	prabheeda	pra-pheet
	pramaada	pra-maat
	prasaada	pra-saat
	vaidya	phɛɛt
	pariṣada	baa-ri-sat
veedanaa	veedanaa	weet-tniə
vyaapaada	vyaapaada	phyaa-baat
viruddha	viruddha	phi-rut
pada	pada	bat

/-dh/ > /-t/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
vadha		wiət
paṭiseedha		pa-ti-seet
boodha	boodha	put
saadhu	saadhu	saat
aabaadha	aabaadha	ʔaa-piət
aaraadhanaa	aaraadhanaa	ʔaa-rʌt-tniə

3.3.7 เสียงพยัญชนะเสียดแทรก ไม่ก้อง เกิดที่เพดานแข็ง /ʃ/ ลิ้นม้วน /ɣ/ และเกิดที่ฟัน /s/ ตามลำดับที่ปรากฏในตำแหน่งพยางค์ท้ายในภาษาบาลีและสันสกฤต เปลี่ยนมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่ฟัน /t/ โดยปกติเสียง /-ʃ, -ɣ, -s/ ในตำแหน่งพยางค์ท้ายในภาษาบาลีและสันสกฤตจะเปลี่ยนเป็นเสียงลมหายใจแรง ๆ /h/ เมื่อรับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์* แต่ที่เปลี่ยนเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลม /-t/ เช่นนี้

เป็นเพราะได้รับอิทธิพลจากระบบเสียงในภาษาไทย

/-ʃ/ > /-t/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
	aakaʃa yaʃas vinaaʃa prakaʃa	?aa-kaat yot wi-niet pra-kaat

/-ɣ/ > /-t/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
	sambhaaɣaṇa viʃeeṣa	sam-phaat wi-seet

/-s/ > /-t/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
ussaafha aakaasa ookaasa		?ut-saa ?aa-kaat ?oo-kaat

*ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ในวิทยานิพนธ์นี้ หน้า 61-63.

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
yasa		yot
rafiassa		rhat
seesa		seet
viseesa		wi-seet
upoosatha		bvwt
	fiasta	hat
	svasti	swat-dii
	madhyastha	mat-tha-yat
samvaasa	samvaasa	saj-waat
saafiassa	saafiassa	saa-hat

3.3.8 เสียงพยัญชนะกัก ก้อง ทั้งที่ไม่มีกลุ่มลมและมีกลุ่มลม เกิดที่ริมฝีปาก /b, bh/ ที่ปรากฏในตำแหน่งพยางค์ท้ายในภาษาบาลีและสันสกฤตเปลี่ยนมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลม เกิดที่เดียวกัน /p/ เสียง /-b, -bh/ นั้นไม่สามารถทำหน้าที่เป็นพยัญชนะท้ายได้ในระบบเสียงภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ จึงต้องมีการปรับเสียงเหล่านี้ให้เข้ากับระบบเสียงที่มีอยู่ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์

/-b/ > /-p/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
abbha		?ap
sabba		sap
dibba		thip

/=bh/ > /=p/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
laabha	laabha	liap
loobha	loobha	loop

3.3.9 เสียงพยัญชนะกึ่งสระ ก้อง เกิดที่ริมฝีปาก /v/ ที่ปรากฏในตำแหน่งพยางค์ท้ายในภาษาบาลีและสันสกฤต เปลี่ยนมาเป็นเสียงพยัญชนะกัก ไม่ก้อง ไม่มีกลุ่มลมเกิดที่เดียวกัน /p/ เสียง /-v/ นั้น ไม่สามารถทำหน้าที่เป็นพยัญชนะท้ายได้ในระบบเสียงภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ จึงต้องมีการปรับเสียงเหล่านี้ให้เข้ากับระบบเสียงตัวสะกดที่มีอยู่ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ /-p/

อนึ่ง หากพิจารณาจากรูปเขียนภาษาเขมรมาตรฐานจะพบว่า คำเหล่านี้เขียนด้วยตัวต ทั้งสิ้น เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ภาษาเขมรรับรูปคำดังกล่าวซึ่งเขียนด้วย វ /w/ แล้วเปลี่ยนเป็น ต /p/ ซึ่งเป็นพยัญชนะที่เกิดที่วรรณยุกต์เดียวกัน (ต /p/ เป็นพยัญชนะวรรณยุกต์ ส่วน វ /w/ เป็นพยัญชนะเศษวรรณยุกต์ที่เกิดที่เดียวกันคือ ริมฝีปาก) ดังนั้น จึงทำให้รูปคำดังกล่าวซึ่งออกเสียง ต /b/ ในภาษาบาลีและสันสกฤต เป็น ต /p/ ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ ทั้งนี้ในอักษรวิธภาษาเขมรมาตรฐาน พยัญชนะวรรณยุกต์ที่ 5 (วรรณยุกต์ ป) พยัญชนะวรรณยุกต์ตัวที่ 1 คือ ច และตัวที่ 3 คือ ត ออกเสียงเหมือนกันคือ /p/ ทั้งเมื่อเป็นพยัญชนะต้นและพยัญชนะท้าย /-v/ > /-p/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
khiiṇaasava		khii-naa-srap
sabhaava		sphaap
maḥussava	maḥootsava	mhwv-rsop
	ṛaavaṇa	sraap
	ṛava	sop
	dravya	triap
	divya	tip
	kaavya	knaap
aajiiva	aajiiva	?aa-chiip
avayava	avayava	?op-phyop
subhaava	subhaava	sphiap
dava	dava	tiap

3.3.10 เสียงพยัญชนะเสียดแทรก ไม่ก้อง เกิดที่เพดานแข็ง /ʃ/ ลิ้นม้วน /s/ และเกิดที่ฟัน /s/ ที่ปรากฏในตำแหน่งพยางค์ท้ายในคำภาษาบาลีและสันสกฤต เปลี่ยนมาเป็นพยัญชนะท้ายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์และกลายเป็นเสียงพยัญชนะเสียดแทรก ไม่ก้อง เกิดที่เส้นเสียง /h/ เพราะเสียง /-ʃ, -s, -s/ นั้น ไม่สามารถทำหน้าที่เป็นพยัญชนะท้ายได้ในระบบ

เสียงภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์จึงต้องมีการปรับเสียงเหล่านี้ให้เข้ากับระบบเสียงตัวสะกดที่มีอยู่ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ ดังนั้น คำภาษาบาลีและสันสกฤตที่มี /-j, -ɟ, -s/ เป็นตัวสะกดเมื่อยืมมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์จะไม่ออกเสียง /-j, -ɟ, -s/ แต่ออกเสียงเป็นลมหายใจแรง ๆ ออกมาแทน⁷

/-j/ > /-h/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
	dijaa vinaaʃa pradeeʃa	tih niəh ptuəh

/-ɟ/ > /-h/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
	jyeeṣṭha dooṣa viṣa puruṣa maṣa uṣaa	cuh tuəh pih prəh miəh ʔəh

/-s/ > /-h/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
kappaasa usaa sissa	karpaasa	kbaah ʔəh səh

⁷บรรจบ พันธุเมธา, "ชื่อเขมร," อันเนื่องด้วยชื่อ (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2526), หน้า 17.

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
rafiassa		rhah
deesanaa		tuh
disaa		tih
doosa		tuuh
vinaasa		niəh
veessantara		wiəh-san-daar
visa		pih
pussa		bəh
paasa		baah
manussa		mnih
maasa		miəh
	aayus	ʔyooh
	saras	srah
	br̥haspati	p-hah
vaasanaa	vaasanaa	wiəh-snaa

3.3.11 เสียงพยัญชนะนาสิก เกิดที่เพดานแข็ง /ŋ/ ที่ปรากฏในตำแหน่ง พยางค์ท้ายในภาษาบาลีและสันสกฤตเปลี่ยนเป็นเสียงพยัญชนะนาสิก เกิดที่ฟัน /n/ เสียง /-ŋ/ นี้ ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์จะออกเสียงขึ้นจมูกทุกคำ ทั้งเมื่อเป็นพยัญชนะต้นหรือท้ายคำ แต่จากข้อมูลคำภาษาบาลีและสันสกฤตข้างล่างนี้ออกเสียงเป็น /-n/ ทั้งสิ้น จึงอธิบายได้ว่า ด้รับอิทธิพลการออกเสียงอย่างระบบเสียงภาษาไทย
/-ŋ/ > /-n/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
paṅṅaa		pan-yaa
paṅṅaa		prin-yaa
kaṅṅuu		ktan-yuu
	baṅṅi	ban-chii
saṅcara	saṅcara	san-cəwən

3.3.12 เสียงพยัญชนะนาสิก ลิ้นม้วน /ŋ/ ที่ปรากฏในตำแหน่งพยางค์ท้ายในภาษาบาลีและสันสกฤตเปลี่ยนเป็นเสียงพยัญชนะนาสิก เกิดที่พื้น /n/ เสียง /-ŋ/ ในภาษาบาลี-สันสกฤตจัดเป็นเสียงพยัญชนะนาสิก ลิ้นม้วน เขาออกเสียงโดยม้วนลิ้นและบริเวณเกือบกลางเพดาน แต่เมื่อยืมมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์เราออกเสียงเป็นพยัญชนะนาสิกเกิดที่พื้น /-n/ จึงนับว่าแตกต่างกันเฉพาะการออกเสียงเท่านั้น
/-ŋ/ > /-n/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
pavaaraṇaa		pwoor-rnaa
dhaaraṇii		thoor-rney
	kṣiiṇa	ksien
	praṇa	praan
	pramaṇa	pmaan
	bhruuṇa	pruun
	puṇya	bɔn
guṇa	guṇa	kun
karuṇaa	karuṇaa	knaa
taruṇa	taruṇa	tron
daaruṇa	daaruṇa	thaa-run
vicaaraṇaa	vicaaraṇaa	pih-caa-rnaa
piṇḍapaata	piṇḍapaata	ben-baat

3.3.13 เสียงพยัญชนะกึ่งสระ เกิดที่พื้น /l/ ที่ปรากฏในตำแหน่งพยางค์ท้ายในภาษาบาลีและสันสกฤตเปลี่ยนมาเป็นเสียงพยัญชนะนาสิก เกิดที่เดียวกัน /n/ เสียง /-l/ > /-n/ จากข้อมูลเหล่านี้ล้วนได้รับอิทธิพลการออกเสียงตามระบบเสียงในภาษาไทย ทั้งนี้เสียง /-l/ ในระบบเสียงภาษาไทยจัดเป็นตัวสะกดแม่กน /-n/
/-l/ > /-n/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
saalaa	ṣaalaa	saan
pallaṅka		ban-laŋ

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
kala	kala	kon
veelaa	veelaa	pheen
manḍala	manḍala	mon-thon

3.3.14 เสียงพยัญชนะกึ่งสระ ลิ้นม้วน /r/ ที่ปรากฏในตำแหน่งพยางค์ท้ายในภาษาบาลีและสันสกฤตเปลี่ยนมาเป็นเสียงพยัญชนะนาสิก เกิดที่ฟัน /n/ เมื่อพิจารณาจากความสัมพันธ์เสียงพยัญชนะสะกด /-r/ ที่พบในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ กับภาษาเดิมแล้วพบว่า มีลักษณะที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ คำเหล่านี้เป็นคำสะกดด้วยรูปพยัญชนะ /-r/ แต่ภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์กลับออกเสียงพยัญชนะสะกดคำนี้เป็น /-n/ สาเหตุที่เสียง /-r/ ออกเสียงเป็น /-n/ ซึ่งเป็นตัวสะกดในแม่กนนั้น เป็นเพราะได้รับอิทธิพลการออกเสียงตามระบบเสียงในภาษาไทย /-r/ > /-n/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
sumeeru		su-meen
voofaara		woo-haan
theera		theen
abhiniifaaara		?a-phi-ni-haan
samḥaara	akṣara	?a?-soon
faara	samḥaara	saṅ-haan
	faara	haan

3.3.15 เสียงพยัญชนะกึ่งสระ เกิดที่ฟัน /l/ ที่ปรากฏในตำแหน่งพยางค์ท้ายในภาษาบาลีและสันสกฤตเปลี่ยนเป็นพยัญชนะเสียงข้างลิ้น เกิดที่เดือยกัน /l/ เสียง /-l/ ในภาษาบาลีและสันสกฤตออกเสียงโดยม้วนลิ้นไปแตะถึงกลางเพดานและเลื่อนไปมา แต่ /-l/ ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ออกเสียงโดยแตะลิ้นที่โคนฟัน /-l/ > /-l/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
naa ikeera		niel

3.3.16 เสียง /r/ กลายเป็น /l/ หรือเสียง /l/ กลายเป็น /r/

เสียง /r, l/ ในภาษาบาลีและสันสกฤตจัดเป็นพยัญชนะกึ่งสระด้วยกัน แต่ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ ถือว่า /r/ เป็นพยัญชนะเสียงลิ้นรวิ ส่วน /l/ เป็นพยัญชนะเสียงข้างลิ้น บางครั้งจะพบว่า เสียง /r/ ในภาษาบาลีและสันสกฤตกลายเป็นเสียง /l/ หรือเสียง /l/ กลายเป็นเสียง /r/ ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ การที่เสียง /-r/ เปลี่ยนเป็นเสียง /-l/ เมื่อพิจารณาจากรูปเขียนภาษาเขมรมาตรฐาน ក្តារ - ក្តារ /kanta⁸/ และ ប្រកា - ប្រការ /prakaa⁹/ พบว่าคำคำนี้เป็นคำที่สะกดด้วยรูปพยัญชนะ /-r/ แต่ภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์กลับออกเสียงพยัญชนะสะกดในคำนี้เป็น /-l/ เหตุที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะเสียงพยัญชนะ /r/ และ /l/ เป็นพยัญชนะที่เกิดจากฐานเดียวกัน จึงทำให้คำที่รับมาจากภาษาบาลีและสันสกฤตนั้นมีการเปลี่ยนแปลงได้ กล่าวคือ ถ้าในภาษาบาลีและสันสกฤตออกเสียงเป็น /r/ เมื่อรับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ ก็อาจเปลี่ยนเป็น /l/ ได้ และถ้าในภาษาบาลีและสันสกฤตออกเสียงเป็น /l/ เมื่อรับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ก็อาจเปลี่ยนเป็นเสียง /r/ ได้เช่นกัน

/-r/ > /-l/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
kantaara	prakaara kantaara	pra-kaal kan-daal

เสียง /-l/ > /-r/ จากข้อมูลต่อไปนี้ เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของเสียงพยัญชนะสะกด /-r/ ที่พบในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์กับภาษาเดิมแล้ว พบว่ามีลักษณะที่ต่างไปจากคำอื่น ๆ กล่าวคือ คำนี้เป็นคำสะกดด้วยรูปพยัญชนะ /-l/ แสดงว่า คำนี้น่าจะมีเสียง

⁸Robert K. Headley, Jr. et al. *Cambodian-English Dictionary*. (Washington, D.C. : The Catholic University of America Press, 1977), p. 13.

⁹ibid., p. 564.

พยัญชนะสะกด /-l/ ไม่ใช่ /-r/ แต่ภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์กลับออกเสียงพยัญชนะสะกดในคำนี้เป็น /-r/* ดังตัวอย่างในคำต่อไปนี้
/l/ > /-r/ เช่น

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
seevaala	jeevaala	saŋ-waar
muula		muur
valli	valli	wiar
paataala	paataala	baat-daar

เสียงพยัญชนะท้ายที่เปลี่ยนไปเป็นเพราะเสียงพยัญชนะท้ายนั้น ๆ ไม่ปรากฏในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ จึงต้องใช้หน่วยเสียงที่ใกล้เคียงกันออกเสียงแทน แต่ในการแทนเสียงนั้นได้พบว่ามีอิทธิพลของภาษาไทยและภาษาเขมรมาตรฐานมาเกี่ยวข้องด้วย เช่น บางเสียงภาษาเขมรออกตามเสียงบาลีและสันสกฤต เขมรสุรินทร์ก็มีเสียงเดียวกันแต่กลับออกเสียงตามไทย เช่น เสียงพยัญชนะท้าย c ṅ l ซึ่งมีในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ แต่คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตหลายคำออกเสียงพยัญชนะท้าย t ṅ ṅ ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามลักษณะเสียงของภาษาไทย บางหน่วยเสียงทั้งไทยและเขมรต้องเปลี่ยนไปจากเสียงบาลีและสันสกฤต และเปลี่ยนมาเป็นเสียงเดียวกัน เขมรถิ่นสุรินทร์ก็จะเปลี่ยนตามภาษาทั้งสองนั้นด้วย เช่น เสียง t d dh ซึ่งทั้งไทยและเขมรมาตรฐานเปลี่ยนเป็น -t เสียง b bh ซึ่งเปลี่ยนเป็น -p และเสียง ṅ ซึ่งเปลี่ยนเป็น k เขมรถิ่นสุรินทร์ก็เปลี่ยนตามด้วยทั้งหมด เสียงพยัญชนะท้ายซึ่งเปลี่ยนแปลงไปมี 16 กลุ่ม จัดได้เป็น 4 ประเภท คือ

* สาเหตุที่มีการออกเสียงพยัญชนะสะกด /-r/ นั้น สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และ อรวรรณ ภู่อิสระกิจ ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า

...อาจเป็นเพราะผู้พูดภาษาเขมรถิ่นไทยพยายามคงการออกเสียงพยัญชนะสะกด <-r> ในคำอื่น ๆ มากไป จนออกเสียงคำที่สะกดด้วยรูปพยัญชนะ <-l> (-l<-l>) เป็นเสียง -r ไปด้วย...

อ้างอิงจาก สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และอรวรรณ ภู่อิสระกิจ, ลักษณะและการกระจายของภาษาเขมรถิ่นไทย อดีต ปัจจุบัน อนาคตของพยัญชนะตัวสะกด. หน้า 46.

1) ประเภทที่เสียงเปลี่ยนตามเสียงเขมร มี 4 กลุ่ม ดังนี้

$j > c$

$จ, ฎ, ส > h$

$ล > l$

$r > l, l > r$

2) ประเภทที่เสียงเปลี่ยนตามเสียงไทย มี 6 กลุ่ม ดังนี้

$c > t$

$j > t$

$จ, ฎ, ส > t$

$ก > n$

$ล > n$

$r > n$

3) ประเภทที่เสียงเปลี่ยนตามเสียงไทยและเขมร มี 5 กลุ่ม ดังนี้

$t, d, dh > t$

$th, d, dh > t$

$b, bh > p$

$v > p$

$ก > n$

4) ประเภทที่เสียงเปลี่ยนเป็นลักษณะเฉพาะภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ มีกลุ่มเดียว คือ

$k, kh, g, gh > ?$

จากข้อมูลที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถสรุปด้วยตารางต่อไปนี้

เสียงเดิม \ เสียงที่เปลี่ยนแปลงไป	พยัญชนะกัก	เสียงดแทรก	นาสิก	กึ่งสระ
พยัญชนะกัก	jh – ch, dh – t, dh – th, t – t, d – t, t – d, th – th, d – th, dh – th th – t, g – k, kh gh – k, kh j – c, ch d – t, th p – p, b t – t, d b – p, ph bh – p, ph v – w, p, ph			
เสียงดแทรก		ʃ – s ʒ – s		
นาสิก			ŋ – n ŋ – ŋ	ŋ – y
กึ่งสระ	v – p, ph			

ตารางที่ 15

การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยวเป็นเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยว

เสียงเดิม \ เสียงที่เปลี่ยนแปลงไป	พยัญชนะกักควบ r				พยัญชนะกักควบ l	พยัญชนะเสียดแทรกควบ r
	kr	chr	tr	pr	chl	sr
gr	√	√				
gl					√	
dr			√			
br				√		
bhr				√		
ʃr						√

ตารางที่ 16

การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้นควบเป็นเสียงพยัญชนะต้นควบ

เสียงที่เปลี่ยนแปลงไป เสียงเดิม	ʔ	c	t	p	h	n	l	r
k	√							
kh	√							
g	√							
gh	√							
p	√							
t	√							
j		√	√					
c			√					
t			√					
d			√					
dh			√					
th			√					
d			√					
dh			√					
ʃ			√		√			
ʒ			√		√			
s			√		√			
b				√				
bh				√				
v				√				
ŋ						√		
ŋ						√		
l						√		√
r						√	√	

ตารางที่ 17
การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะท้าย

การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะจากภาษาบาลีและสันสกฤตมาเป็นเสียงพยัญชนะในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ ดังกล่าวมาทั้งหมดนี้สรุปได้ว่า พยัญชนะที่มีอยู่มากมายในภาษาบาลีและสันสกฤตได้ลดเสียงลง เสียงใดที่ตรงกันทั้งในภาษาบาลีและสันสกฤตกับภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ก็ยังคงเสียงเดิมไว้ ส่วนเสียงใดที่ไม่ตรงกันระหว่างภาษาบาลีและสันสกฤตกับภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ ภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ก็จะปรับเสียงพยัญชนะในภาษาบาลีและสันสกฤตให้กลายเป็นเสียงในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ทั้งพยัญชนะต้นเดี่ยว พยัญชนะต้นควบ และพยัญชนะท้าย

เสียงพยัญชนะที่ใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ที่ปรากฏในข้อมูลส่วนหนึ่งแสดงว่าได้รับอิทธิพลมาจากภาษาไทย ได้แก่เสียงเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยวเหล่านี้ คือ /g- > kh-, j- > ch-, ɲ- > y-, t- > t-, d-, d- > th-, b-, v- > ph-/ เสียงพยัญชนะต้นควบ ได้แก่เสียง /gr- > kh- > / และเสียงพยัญชนะท้าย ได้แก่เสียง /-c-, -j > -t, -j-, -s-, -s > -t, -ɲ > -n, -l > -n, -r > -n/